

ERIC HOBSBAWM • Yaşasın Devrim

Viva la Revoluci3n: On Latin America

© 2016 The Trustees of the Eric Hobsbawm Literary Estate

Bu kitabın yayın hakları Akçalı Telif Hakları Ajansı aracılığıyla alınmıştır.

İletişim Yayınları 2587 • Tarih Dizisi 128

ISBN-13: 978-975-05-2350-2

© 2018 İletişim Yayıncılık A. Ş.

1. BASKI 2018, İstanbul

EDITÖR Merve Öztürk

KAPAK Suat Aysu

KAPAK RESMİ Ömer Koçağ

UYGULAMA Hüsnü Abbas

DÜZELTİ Remzi Abbas

DİZİN Berkay Üzüm

BASKI Sena Ofset · SERTİFİKA NO. 12064

Litros Yolu, 2. Matbaacılar Sitesi, B Blok, 6. Kat, No: 4NB 7-9-11
Topkapı, 34010, İstanbul, Tel: 212.613 38 46

CILT Güven Mücellit · SERTİFİKA NO. 11935

Mahmutbey Mahallesi, Devekaldırımı Caddesi, Gelincik Sokak,
Güven İş Merkezi, No: 6, Bağcılar, İstanbul, Tel: 212.445 00 04

İletişim Yayınları · SERTİFİKA NO. 10721

Binbirdirek Meydanı Sokak, İletişim Han 3, Fatih 34122 İstanbul

Tel: 212.516 22 60-61-62 • Faks: 212.516 12 58

e-mail: iletisim@iletisim.com.tr • web: www.iletisim.com.tr

ERIC HOBSBAWM

Yaşasın Devrim

Latin Amerika Üzerine Yazılar

Viva la Revolución
On Latin America

ÇEVİREN *Saliha Nilüfer*

DERLEYEN
Leslie Bethell

ERIC HOBBSBAWM 1917'de Iskenderiye'de doğdu. Çocukluğunu Viyana, Berlin ve Londra'da geçirdi. Üniversite eğitimini Cambridge Üniversitesi'nde tamamladı. İtalya, Amerika, İngiltere ve Güney Amerika'da çeşitli üniversitelerde dersler verdi. İngiltere Komünist Partisi Tarihçiler Grubu üyesiydi. 1956'da partiden ayrılan diğer üyelerden farklı olarak 1991 yılına kadar parti üyeliği devam etti. Kitapları İtalyanca, İspanyolca, Almanca, Çekçe, Macarca ve Arapça olarak da yayımlandı. 2012'de hayatını kaybetti. E.J. Hobsbawm'ın Türkçeye çevrilmiş eserleri şunlardır: *Primitive Rebels: Studies in Archaic Forms of Social Movement in the 19th and 20th Centuries*, Manchester: Manchester University Press, 1959 [*İlkel Asiler: 19. ve 20. Yüzyıllarda Toplumsal Hareketin Arkaik Biçimleri Üzerine İncelemeler*, çev. Uygur Kocabaşoğlu, İletişim Yayınları, 2012]; *The Age of Revolution 1789-1848*, New York: New American Library, 1962 [*Devrim Çağı 1789-1848*, çev. Bahadır Sina Şener, Dost Yayınları, 1998]; *Industry and Empire: From 1750 to The Present Day*, Harmondsworth, England: Penguin, 1969 [*Sanayi ve İmparatorluk*, çev. Abdullah Ersoy, Dost Yayınları, 1998]; *Bandits*, Harmondsworth: Penguin Books, 1972 [*Sosyal İsyancılar*, çev. Necati Doğru, Sarmal Yayınları, 1995]; *Revolutionaries: Contemporary Essays*, New York: Pantheon Books, 1973 [*Devrimciler*, çev. Hatice Pınar Şenoğuz, Agora Kitaplığı, 2006]; *The Age of Capital, 1848-1875*, New York: A Meridian Book, 1979 [*Sermaye Çağı 1848-1875*, çev. Bahadır Sina Şener, Dost Yayınları, 1998]; *Nations and Nationalism since 1780: Programme, Myth, Reality*, Cambridge University Press, 1992 [*1780'den Günümüze Milletler ve Milliyetçilik Program, Mit, Gerçeklik*, çev. Osman Akınhay, Ayrıntı Yayınları, 1995]; *The Age of Empire 1875-1914*, Londra: Abacus, 1995 [*İmparatorluk Çağı 1875-1914*, çev. Vedat Aslan, Dost Yayınları, 1999]; *Age of Extremes: The Short Twentieth Century, 1914-1991*, Londra: Abacus, 1995 [*Aşırılıklar Çağı: Kısa 20. Yüzyıl: 1914-1991*, Yavuz Alogan, Sarmal Yayınları, 1996]; *On History*, New York: New Press - Norton, 1997 [*Tarih Üzerine*, çev. Osman Akınhay, Bilim ve Sanat Yayınları, 1999]; *Uncommon People: Resistance, Rebellion and Jazz*, New York: New Press - Norton, 1998 [*Sıradışı İnsan: Direniş, İsyan ve Caz*, çev. İştan Gündüz, Bulut Yayınları, 2002]; *Interesting Times: A Twentieth-Century Life*, New York: Pantheon Books, 2002 [*Tuhaf Zamanlar: Bir 20. Yüzyıl Hayatı*, çev. Saliha Nilüfer, İletişim Yayınları, 2006].

LESLIE BETHELL University of London'da Latin Amerika Tarihi alanında emeritus profesör ve St. Antony's College, Oxford'da onursal üyedir. University of London'da Latin Amerika Araştırma Enstitüsü başkanlığını (1987-1992), University of Oxford'da Brezilya Araştırmaları Merkezi başkanlığını (1997-2007), *Cambridge History of Latin America*'nın editörlüğünü (12 cilt, 1984-2008) yapmıştır. Hobsbawm'la arkadaşlığı yarım yüzyıla dayanır.

İÇİNDEKİLER

Önsöz 9

Giriş: Eric ve Latin Amerika

LESLIE BETHELL 11

I

İLK İZLENİMLER

1 Küba'dan Beklentiler 39

2 Güney Amerika Yolculuğu 45

3 Bossa Nova 51

**4 Latin Amerika:
Dünyanın En Hassas Bölgesi** 55

5 Latin Amerika'da Sosyal Gelişmeler 63

6 Kolombiya'da Devrimci Durum 71

7 Kolombiya'da Şiddetin Anatomisi 87

II TARIMSAL YAPILAR

- 8 Latin Amerika'nın Gelişiminde
Feodal Ögeler.....99
- 9 Bir Neo-feodalizm Vakası:
La Convención Peru.....121

III KÖYLÜLER

- 10 Toplumsal Eşkıyalar Olarak Köylüler.....143
- 11 Köylü Başkaldırısı.....157
- 12 İdeoloji ve Köylü Hareketleri.....165
- 13 Köylü Toprak İşgalleri: Peru Vakası.....173
- 14 Peru'da Bir Köylü Hareketi.....191
- 15 Kolombiya'da Köylü Hareketleri.....205
- 16 Köylüler ve Siyaset.....231
- 17 Siyasette Köylüler
ve Kırsal Alan Göçmenleri.....241

IV DEVRİMLER VE DEVRİMCİLER

- 18 Meksika Devrimi.....263
- 19 Küba Devrimi ve Sonrası.....267
- 20 Katı Bir Adam: Che Guevara.....273
- 21 Latin Amerika'da Gerillalar.....281

22	Latin Amerika Gerillası Üzerine İncelemeler.....	297
23	ABD Emperyalizmi ve Latin Amerika'da Devrim.....	307

V

PERU'DA DEVİRİMCİ ASKERLER

24	Generallerin Devrimciliği.....	329
25	Peru'daki Gelişmeler.....	335
26	Peru: Kendine Özgü "Devrim".....	347

VI

ŞİLİLİLERİN SOSYALİZM YOLU

27	Şili: Birinci Yıl.....	375
28	Şili'nin Katli.....	401

VII

SON DEĞERLENDİRMELER

29	Şiddet Batağında Kolombiya.....	409
30	Latin Amerika'da Milliyetçilik ve Ulus.....	425
31	Latin Amerika ile Kırk Yıllık İlişki.....	443
	İLK YAYIMLANMA TARİHLERİ VE KAYNAKLARI.....	458
	DİZİN.....	462

Önsöz

Eric Hobsbawm, 2012’de doksan beş yaşında ölmeden önce, 1956-2009 yıllarında Marx ve Marksizm hakkında yazdığı yazılarını, *Dünya Nasıl Değişir* (Little Brown, 2011) kitabında bir araya toplamıştı. Aynı zamanda “20. yüzyılda kültür ve toplum” konusunda (1964-2012) verdiği derslerden ve yazılarından derlenen bir başka kitap da *Parçalanmış Zamanlar* (Little Brown, 2013) adıyla ölümünden sonra basılacaktı. Latin Amerika hakkında yazdığı eleştirilerinin, makalelerinin, denemelerinin derlenip yayımlanmasını istediğini de vasiyet etmişti. Eric’in edebi vasileri Bruce Hunter ve Chris Wrigley, yazarın elli yıllık dostu ve Latin Amerika tarihçisi Leslie Bethell’den, tarihçinin bölge hakkındaki yazılarını bulmasını, seçip düzenlemesini ve Latin Amerika’yla olan kırk yıllık ilişkisine bir giriş yazısıyla katkıda bulunmasını rica ettiler. Leslie, *New Statesman*’da Küba Devrimi hakkındaki (Ekim 1960) bir makaleden, *Tuhaf Zamanlar* (2002) kitabındaki esasen Latin Amerika’yı konu alan Üçüncü Dünya bölümüne varana kadar tarihçinin konuyla ilgili tüm yazdıklarını inceledi. Eric’in eşi Marlene de bu projeye coşkuyla destek sundu.

Keith McClellan, Eric Hobsbawm’ın yazılarıyla ilgili (2010 Şubatı’na kadar) tuttuğu kaynakçayı cömertçe yayıncıya sun-

du. Eric'in David Higham Associates'de temsilcisi Andrew Gordon, yardımcıları Marigold Atkey ve David Evans'la birlikte pek çok metnin bilgisayar ortamına aktarılması işini üstlendi. Little Brown'da Zoe Gullen kitabı yayına hazırladı ve Sarah Ereira dizini derledi.

Giriş: Eric ve Latin Amerika

LESLIE BETHELL

Eric Hobsbawm, (1917-2012) 2002 yılında seksen beş yaşındayken yayımlanan *Tuhaf Zamanlar: Bir Yirminci Yüzyıl Hayatı* adlı otobiyografisinde, yeryüzünde Avrupa haricinde yakından tanıdığı ve kendini bütünüyle evinde hissettiği tek yerin Latin Amerika olduğunu yazmıştı.

Latin Amerika sosyal devrim potansiyeliyle bundan kırk yıl önce cezbetmişti aslında Eric'i. 1959 Ocak'ta Fidel Castro'nun zaferinin ve hatta Nisan 1961'de Amerika'nın Castro'yu devirme girişiminin ardından, "... ne Avrupa'da ne de ABD'de Latin Amerika'nın büyümesine kapılmamış bir aydın bulabilirdiniz. Burası sosyal devrim lavları püskürten bir kıta olmuştu."¹ Eric 20. yüzyıl devrimleri hakkında bir kitabın yayımlanmamış girişinde şöyle yazıyordu (1967 Ocak):

İkinci Dünya Savaşı bir nevi zincirleme tepkime gibi devrimci kurtuluş hareketlerini tetiklemişti... Kurtuluş hareketi nihayet, ayakta kalan kapitalist güçlerin en güçlüsü ve en büyüğünün gayriresmî imparatorluğunda, sözde bağımsız ama fiiliyatta yarı sömürge Latin Amerika ülkeleri arasında ilerliyor.

1 *Interesting Times*, s. 363 [*Tuhaf Zamanlar*, çev. Saliha Nilüfer, İletişim Yayınları, İstanbul, 2014].

Burada devrimci hareketler ya anarşik iç savaşların ötesine geçmeyi başaramadı (1948'den sonra Kolombiya'da olduğu gibi) ya da Bolivya'da olduğu gibi hayli sıradışı koşullarda başarı elde etti (1952). Bununla birlikte Fidel Castro'nun (1959) Küba zaferi çok geçmeden Amerika kıtasına sosyalist rejimi getirecek ve *günümüzde de henüz neticelenmemiş* bir çalkantı döneminin başlangıcını oluşturacaktı. [italikler bana ait]

Sonraki yirmi-otuz yıl içinde, özellikle Peru ve Kolombiya'da, kısa süreliğine Şili'de, sonra Orta Amerika ve Venezuela'da ve nihayet de Brezilya'da Eric'in ilgisini sürekli bu kıtaya yöneltecek bir sosyal devrimin ya da en azından gözle görülmür bir sosyal değişimin olmasını kimse ne umut ediyor ne bekliyordu.

Cambridge öğrencilik yıllarından, 1930'ların sonlarından beri Büyük Britanya Komünist Parti üyesi olan Eric, 1960 yazında Carlos Rafael Rodríguez'in daveti üzerine Küba'yı ziyarete gitti; Rodríguez, Sierra Maestra dağlarındaki 26 Temmuz Hareketi'ne katılan Küba Komünist Partisi'nin önde gelen isimlerinden ve Castro'nun yakın dostlarından biriydi. Eric, Stanford Üniversitesi'nde üç ay geçirdi ve Havana'da *Monthly Review* dergisinin editörlerinden Marksist iktisatçı Paul Sweezy ve Paul Baran'a eşlik etti. Daha sonra bu dönemi "çiçeği burnunda devrimin karşı konulmaz balayı evresi"² olarak adlandıracaktı. Ekim'de Londra'ya geri döndüğünde, CPGB³ uluslararası ilişkiler komitesini kısaca bilgilendirmenin yanı sıra *New Statesman* için bir de makale kaleme almıştı. Makalesinde Küba'yı "çarpıcı biçimde çekici ve iştah kabartan kendine has bir laboratuvar örneği" (aydınlar çekirdeği ve köylü sınıftan oluşan bir kitle hareketi) diye tanımlayarak "Amerika'nın silahlı müdahalesi olmadığı takdirde" bu niteliğin ülkeyi "hayli yakın gelecekte Batı yarıkürenin ilk sosyalist ülkesi haline getireceğini"⁴ belirtiyordu.

2 A.g.e., s. 255.

3 Büyük Britanya Komünist Partisi – ç.n.

4 Küba'dan dönüşünün hemen akabinde Ekim 1960'ta Eric'le ilk görüşmemizdi. İkimiz de Bloomsbury'de üniversitenin yakınlarında Huntley Street Gor-

Nisan 1961’de Eric, tiyatro eleştirmeni Kenneth Tynan’la birlikte Birleşik Devletler’in Küba müdahalesini kınayan bir imza metnini *Times*’ta yayımlamak üzere tanınmış insanları seferber etti. Aynı zamanda ikisi birlikte Hyde Park’ta Küba halkıyla bir dayanışma gösterisi de düzenledi. Eric’in sonrasında hatırladığı kadarıyla daha önce hiçbir siyasi gösteride görmediği kadar –muhtemelen model ve tiyatro ajanslarına kayıtlı– bir dolu alımlı genç kızın katıldığı bir gösteriydi.⁵ Eric ayrıca Britanya Küba komitesinin de kurucu üyesiydi ve Aralık 1961-Ocak 1962 arasında Küba’yı yeniden ziyaret etti. Yanında mutad kadrodan oluşan İngiliz sol temsilci heyeti vardı: Heyette, “İşçi Partili bir solcu milletvekili; tek yanlı nükleer silahsızlanma taraftarları; genellikle Parti çizgisinden gelen, yabancılarla cinsel ilişkiye bütünüyle kayıtsız olmayan çetin bir sendika lideri; tuhaf bir radikal suikastçi; KP üyeleri ve benzeri...” yer alıyordu.⁶

Eric’in, 1960’lar ve sonrasında da Küba Devrimi’nin ilerleyişi hakkında epey az şey yazmış olması şaşırtıcı görünebilir. Bu dönem yazdıkları, 1968’de uluslararası Yeni Sol’a mensup yetmiş ülkeden beş yüz aydının katılımıyla Havana’da düzenlenen Kültürel Kongre’ye dair, *Times Literary Supplement*’de yayımlanan eğlenceli rapordaki birkaç cümleden ve kısa 20. yüzyıl tarihçesi *Aşırılıklar Çağı*’nda (1914-1991) (1994) geçen birkaç sayfadan ibaretti. *Times Literary Supplement*’de Küba’yı “müşkül durumda, kahraman [ve] bariz biçimde çekici” bir ülke olarak niteler, sadece halkın hükümete sevgi ve güven beslediği dünyanın ender devletlerinden biri olması bile yeterlidir. “Ay-

don Mansions’da oturuyorduk. University College’da tarih lisansı ve Workers’ Educational Association’da (WEA) Londra bürosunda öğretmenlik yapıyordum. Brezilya köle ticaretinin lağvedilmesi üzerine yazdığım tez araştırması için Brezilya’dan henüz dönmüştüm. Benden yirmi yaş büyük Eric, Birkbeck College’de tarih bölümünde doçenti ve beni daha da etkileyen *New Statesman* dergisinde (Francis Newton takma adıyla) yazdığı caz eleştirisi yazılarına.

5 2 Nisan 1984 tarihinde Andrew Weale’ye yazdığı mektup. Weale Tynan’ın biyografisinin yazarı, yazarın eşi Kathleen namına Tynan ve Küba hakkında sorular soruyordu. (Hobsbawm arşivi Warwick University, Box 1) Eric Hobsbawm’in makalelerinin çevrimiçi bir kataloğu mevcuttur. (<https://mrc.epexio.com/records/EJH>)

6 *Interesting Times*, s. 255.

rica halihazırda gelişmekte olan ücretsiz kültürel etkinliklerin durumunun, hayranlık uyandıran sosyal ve eğitsel kazanımların ve anti-materyalist ütopya meyilli tutumun aydınlara cazip gelmemesi elbette beklenemez.” Bununla birlikte, tüm bu kazanımlarıyla birlikte 1960’ların sonundaki Küba, tam olarak Latin Amerika’daki başarılı devrimin vitrini de sayılmazdı. Çok geçmeden “burayı sevmeyenler göç etmekte özgürdür” düsturu da geçerliliğini yitirecekti. Ayrıca göreceğimiz üzere Eric, Küba Devrimi’nin gerek bölgede gerek bölgenin dışında esin kaynağı olduğu gerilla hareketlerine acımasız eleştiriler yöneltiyordu.

31 Ekim 1962’de Eric, Latin Amerika’ya doğru ilk yolculuğuna çıktı; Brezilya, Arjantin, Şili, Peru, Bolivya ve Kolombiya’ya yapılan üç aylık bir ziyaret bu.⁷ Sosyal ayaklanmaların “arkaik” biçimlerini araştırmak üzere Rockefeller Vakfı’ndan bir seyahat ödeneği almıştı; bu asıl olarak Güney Avrupa’ya odaklanan ve yakın zamanda kaleme aldığı *İlkel Asiler* (1959) kitabının da ana konusunu oluşturuyordu. Ödenek başvurusu sırasında, Latin Amerika’da uzun süreden beri modern siyasi partilerle ideolojilerin yerel elitlerce kabul gördüğünü ancak kitleler üzerinde görünür bir nüfuza sahip olmadığını, kitlelerde siyasi bilincin ortaya çıkışının ancak birkaç on yıllık bir geçmişe dayandığını öne sürmüştü. Dolayısıyla, Latin Amerika’da sadece “sayısız, hakiki arkaik hareket” değil aynı zamanda “yüzeysel olarak modern ama özünde arkaik bileşimler” de bulunamay umuyordu. Ona kalırsa bunlar sürekli yanlış yorumlanmaktaydı.

Gaitán hareketine, sırf liderleri geleneksel Kolombiya partilerinden birinde boy göstermiş olduğu için “Liberal” tanımı yapıldığında; [Arjantin’de] Perón’a “faşist” ya da Castro yanlısı hareketlere muhtemelen komünist yaftası yapıştırıldığında olduğu gibi... Geçtiğimiz birkaç on yıl boyunca aydın elitlerin ideolojik belirsizliklerinden de anlaşılacağı üzere (örneğin Bolivya’da ismen Troçkist, Peroncu, Komünist vb. gibi ögele-

7 Eric, Marlene’le Güney Amerika seyahatine çıkmadan birkaç gün önce evlendi. Küba Füze krizi sahiden ciddileşirse Buenos Aires’e bilet alarak kendisini orada beklemesini istemişti.

rin birbirinin yerine kullanılması ve işbirliğinde olduğu gibi) 20. yüzyılda Avrupa’da oluşmuş hareketlerden yola çıkarak tanınlar yapmak aydınlatıcı olmaktan ziyade yanıltıcıdır.

Nisan ve Temmuz 1963 tarihleri arasında Eric Londra’ya geri döndüğünde, *Labour Monthly* ve *New Society*, *The Listener* (BBC Third Programme’da iki yayının metinleri) ve *World Day* (Chatham House’da Latin Amerika seminerine sunulmuş bir konuşma) dergilerinde bir dizi makale yayımladı. Bu yazılarında 1930’lardaki dünya bunalımından itibaren Latin Amerika’da cereyan eden iktisadi, sosyal ve demografik değişimleri inceledi; özellikle de geleneksel tarıma dayalı toplumların dağılmasını (“eski Latin Amerika’nın çöküşü” ve “Ortaçağ’ın sona ermesi”) ve kitlelerin –kentli emekçi sınıfıyla kentli yoksulların ve en çok da köylülerin– 1940’larda ve 1950’lerdeki siyasi uyanışlarını araştırdı. Eric, Latin Amerika’ya ilk ziyaretinden döndüğünde, on on beş yıla kalmadan burasının “dünyada en çok patlama yaşanacak bölge”⁸ haline gelmeye yazgılı olduğuna kanaat getirmişti. Bazı Latin Amerika ülkelerinin aslında “büyük alt üst oluşlara gebe” olduğuna, Arjantin ve Uruguay haricindeki ülkelerde, doğru düzgün örgütlenip yönetildiği takdirde sosyal devrim koşullarının olgunlaştığına inanıyordu.

Özellikle de, “dünyanın geri kalanında neredeyse herkesin bihaber olduğu” Peru’daki ve bilhassa Kolombiya’daki köylü hareketlerinden etkilenmişti. Peru’nun güneyinde ve merkezî dağlık arazilerinde yerli köylülerin 1950’lerin sonunda başlayıp 1960’ların sonunda doruk noktasına ulaşan, sömürgeciliğin son dönemlerindeki Túpac Amaru⁹ isyanından beri en geniş çaplı ayaklanması ve seferberliği yaşandı. “Eğer bir ülkede sosyal devrimin olgunlaştığından ve bunun bir ihtiyaç olduğundan söz edilecekse o ülke Peru’dur” diye yazıyordu Eric. Latin Amerika açısından sıradışı bir seyir izleyen Kolombiya’da sosyal devrim 1920’lerden beri hazırlık aşamasındaydı. “Bunun mantıken *Fidelcilik* benzeri bir şey, yani komünistlerle sıkı iliş-

8 Bölüm 2, Bölüm 4, Bölüm 5, Bölüm 6 ve Bölüm 7.

9 Túpac Amaru (1545-1572) Peru’daki son İnka hükümdar. İspanyollara karşı savaştı, yenildi, yakalanarak idam edildi – ç.n.

ki içinde çalışan bir sol kanat rejimi ortaya çıkarması gerekirdi.” 1948’de Bogotá’da *Bogotazo* ayaklanması “devrimci boyutları olan bir olaydı.” Ancak onu yönlendirecek ya da örgütleyecek bir güç olmadığından “klasik sosyal devrim” liberal lider Jorge Eliécer Gaitán’ın suikasta uğramasıyla başarısızlığa uğradı. Öte yandan, bunun hemen akabinde gelen ve başlangıç dönemi *La Violencia* olarak bilinen iç savaş ve anarşi döneminde Kolombiya, 1910-1920 yılları arasında yaşanan Meksika devrimi sayılmazsa, “batı yarıkürenin yakın tarihindeki örnekler içinde, köylülerin en büyük silahlı seferberliğine tanık olmuştu” ([Komünist Parti’nin örgütlediği] gerilla, eşkıya ve savunma birlikleriyle). 1960’ların başlarında Kolombiya’da Eric’e göre devrimci durum hâlâ sürüyordu ve Kolombiya gerek ülkenin büyüklüğü, nüfusu, gerek “dengeli çok yönlü ekonomisi” ve Karayipler, Orta Amerika, Venezuela ve And ülkeleriyle Brezilya arasındaki stratejik konumu sebebiyle “Latin Amerika’nın geleceğinde muhtemelen Küba’nın yaratamayacağı belirleyici bir fark yaratabilirdi.”

Eric, Güney Amerika seyahatinin ilk durağı Brezilya Recife’de karşılaştığı ekonomik geri kalmışlık ve yoksulluk karşısında hayrete kapıldı. Aynı zamanda, Brezilya’nın kuzeydoğusunda bir köylü örgütlenmesi için o “muazzam” potansiyelin de farkına vardı: “burası ülkeye en meşhur eşkıyalarını [ve] köylü isyanlarını sağlamış, 20 milyonluk nüfusa sahip o devasa bölgeydi”. Brezilya kırsalında siyasi seferberliğin ilk uyanışlarını temsil eden *Peasant Leagues*¹⁰ 1955’ten beri aktifti. Buna karşın hareket “ulusal çapta pek az varlık” gösteriyordu ve sonrasında belirttiği üzere “zirvede bulunduğu günleri çoktan geride kalmıştı.”¹¹ İkinci Dünya Savaşı’nın sonunda Brezilya Komünist Partisi (PCB), Latin Amerika’nın en büyük komünist partisiydi. Buna karşın, 1947’de Soğuk Savaş’ın başlamasıyla birlikte illegal ilan edildi. (Öte yandan Eric, PCB’nin, kuzeydoğuda tarımdaki ücretli işçilerin kırsal alan sendikalarında örgütlenme-

10 Köylü Birlikleri – ç.n.

11 *Interesting Times*, s. 371.

leri için ilerici Katolik papazların yanında etkin görev aldığı için farkında değil gibidir.) Her halükârda, Mart 1964'te, Eric'in ziyaretinden bir yıl sonra, yirmi bir yıl (1964-1985) sürecek bir askerî diktatörlüğün kurulmasına yol açan askerî darbeyle tüm sosyal devrim umudu paramparça olacaktı.

Eric, Brezilya'daki devrim potansiyeline dair nispeten daha az yazı yazmıştır. Gelgelelim, kendisinden bekleneceği gibi, Brezilya popüler müziğinin son buluşlarından biri olan *bossa nova* hakkında *New Statesman* dergisine zekice bir yazı kaleme almaktan da geri durmamıştır. “Bu müzik türü” diye yazıyordu, “Brezilya'nın eğlence meraklısı zengin ve genç takımı ve... büyük olasılıkla Amerikalı çalgıcılarla tanışma fırsatı bulmuş profesyonel müzisyenler ortamında... Brezilya şehir müziğiyle cazın kesişmesinden doğmuştu... Burayı ziyaret eden caz öğrencisi bu müzik türüne şaşkınlıkla karışık bir coşku ve tarihsel bir fırsat anlayışıyla yaklaşacaktır. Çünkü *bossa nova* anlaşıldığı kadarıyla, [önemli ölçüde] modern sanayileşme ve uygarlaşma çağına girmiş bir Latin Amerika ülkesinde, cazın bir alanda kazandığı ilk önemli zaferidir.” “Ayrıca” diye devam eder sözlerine, “bu burada bitmeyecek, devamı da gelecektir.”¹²

1960'ların ortalarından 1970'lerin ortalarına kadar Eric'in Latin Amerika hakkındaki yazılarının ana odağını sosyal devrim olasılıkları (Brezilya değilse de Hispanik Amerika) oluşturdu. Köylülerle kırsal alandan göç edenlerin siyasetteki rollerine ilişkin yazdığı bir makalede, Latin Amerika'nın kentli işçi sınıfı ve yoksullarının, yani “iç göçle gelen, yerinden edilmiş köylülerle giderek genişleyen devasa proletarya ve alt proletaryanın”, yoksullukları ve insanın kanını donduran güvencesiz hayat şartları nedeniyle “potansiyel olarak patlamaya hazır birer kuvvet” olduklarını öne sürer. Bununla birlikte, şartları büyük oranda “olgunlaşmamıştır”, nispeten edilgin durumdadırlar ve –komünist olsun olmasın–¹³ sol kesimden ziyade popü-

12 Bkz. Bölüm 3 “Bossa Nova.”

13 Bölüm 17 “Siyasette Köylüler ve Kırsal Alan Göçmenleri”.

list siyasetçiler ve partiler tarafından tepeden daha kolay harekete geçirilebilir niteliktedirler (Peru'da Haya de Torre ve AP-RA, Venezuela'da Acción Democrática, Arjantin'de Perón, Brezilya'da Vargas örneklerinde olduğu gibi). Eric bundan ötürü Latin Amerika kentli işçileri hakkında şaşkıncı derecede az şey yazmıştır. Özellikle de And ülkelerindeki örgütlü köylü hareketlerinin potansiyel devrimci rolü onu daha yakından ilgilendiriyordu.

Hem ilk elden gözlemlere dayanan akademik makalelerde hem de Paris'te yayımlanan *Les Problèmes Agraires des Amériques Latines* (1967), *Journal of Latin American Studies* (1969) ve *Past and Present*'da (1974) yaptığı araştırmalarında Peru'nun orta dağlık alanındaki Cuzco bölgesinde yer alan La Convención'a odaklanır. Burada neo-feodal *hacienda*¹⁴ sistemi; köylü seferberlikleri, toprak işgalleri ve köylü akınları karşısında (“sonsuzca kadar sürmesini umduğumuz”) bir çöküşle karşı karşıyaydı. “Geleneksel köylülüğün devrimci potansiyeli muazzam” diye bitiriyordu sözlerini, “ancak fiilî gücü ve nüfuzu da o denli sınırlı.” “Bu hareketlerin etkili köylü devrimleri haline gelebilmesi için ya siyasi olarak can alıcı öneme sahip yeterli sayıda bölgede, modern örgütlenme ve muhtemelen devrimci liderlik altında birleşip harekete geçilmiş olması ya da ulusal yapı ve krizin, stratejik konuma sahip bölgesel köylü hareketlerinin belirleyici bir rol oynamasına elverişli olması gerekir. 1910-1920'de Meksika'da silahlı hareket kabiliyetleri sayesinde, Pancho Villa'nın kuzeylileri için ve Morelos'da da 'güneyin lideri' Zapata taraftarları için böylesi bir durum geçerliydi. Bunların ikisi de Peru'da gerçekleşmedi.”¹⁵

Eric, Kolombiya'daki köylü hareketleri hakkında 1969'da kaleme aldığı ve 1976'da yayımlanan bir makalesinde, “köylülerin hayata geçirdiği silahlı eylem ve şiddet (örneğin gerilla sa-

14 *Hacienda*: İspanyolca büyük arazi içeren mülk anlamına gelmektedir. Üzerinde büyük çiftlikler, maden ocakları veya fabrikalar bulunabilir. Haciendalardan birçoğunda bunlardan birkaçı oluyordu – ç.n.

15 Bölüm 13 “Köylü Toprak İşgalleri: Peru Vakası”. Aynı zamanda Bölüm 9 “Bir Neo-Feodalizm Vakası: La Convención Peru” ve Bölüm 14 “Peru'da Bir Köylü Hareketi”.

vaşı) örneğinin Meksika'dan sonra belki yalnızca Kolombiya'da görüldüğünü” belirtir. Gelgelelim 20. yüzyılın ortasına kadar *bir sınıf olarak* köylülüğe ait nispeten tek tük sosyal hareketler vardır. Bu makalesinde, “sıradışı biçimde ademimerkeziyetçi [ama] yine de son derece güçlü” Kolombiya köylü hareketlerinin, 1920'lerden 1948 *Bogotazo* ayaklanmasına kadarki tarihinin –komünist partinin etkisine kısmen vurgu yaparak– izini sürer. (1935'te Kolombiya Partisi, Komintern üyelerinin büyük oranda kentli işçilerden çok köylülerden ve yerlilerden oluştuğunu söyleyerek yakınmıştır!) Köylü direnişi 1948'den sonra da sürmesine rağmen Eric Kolombiya'da devrim konusunda, 1969'a geldiğinde 1963'e nazaran daha kötümserdir. “Sosyal devrim ya da popülist bir rejim yerine anarşi ve iç savaş hâkimdi. Solun umutları *Violenciayla* birlikte gömüldü.”¹⁶

Eric 1960'larda ve 1970'lerin başında Latin Amerika için geçerli seçeneklerin, kademeli değişim ya da devrim değil, durgunluk ya da kaos olduğuna inanıyordu. Küba Devrimi, sosyal devrimcilerin tümüne esin kaynağı olmakla birlikte, bu devrimin Latin Amerika'nın herhangi başka bir yerinde yeniden üretilme şansı yoktu: “Kendine özgü koşullara, tuhaf ve tekrar edilemeyecek bir niteliğe sahipti” diye yazıyordu.¹⁷ Eric *Socialist Register* (1970), *The New York Review of Books* (1971) ve *Latin American Review of Books* (1974) dergilerinde yayımlanan bir dizi makalesinde, 1960'larda ve 1970'lerin başında Guatemala, Venezuela, Kolombiya, Peru, Bolivya ve aynı zamanda Uruguay ve Brezilya'da görülen Küba'nın esin verdiği gerilla hareketlerine acımasız eleştiriler yöneltiyordu.¹⁸

Fidel Castro ve Che Guevara örneğinden (ve Fransız aydın Régis Debray'ın yazılarından) esinlenen ve Latin Amerika kıtası boyunca küçük silahlı militan grupların eylemleriyle devrimlerin çabuklaştırılacağına inanan, orta sınıfa mensup aşırı solcu

16 Bölüm 15 “Kolombiya'da Köylü Hareketleri”.

17 *New Society* dergisinde 29 Ekim 1965'te çıkan Claudio Véliz'in “Latin Amerika'da Değişimlerin Önündeki Engeller” makalesi hakkında eleştiri.

18 Bölüm 21 “Latin Amerika'da Gerillalar”, Bölüm 22 “Latin Amerika Gerillası Üzerine İncelemeler” ve Bölüm 23 “ABD Emperyalizmi ve Latin Amerika'da Devrim”.

genç aydınların benimsediği strateji, Eric'in bakış açısına göre “görülmedik derecede hatalı bir yorumdu.” Muhtelif gerilla *fo-cos*¹⁹ daima aynı biçimde yenilmeye mahkûmdu (göreçeğimiz gibi sadece Kolombiya istisnaydı). Latin Amerika devrimi için tek bir reçete yoktu elbette, ama bu devrimin istendiği anda gerçekleştirilmesinin de kesinlikle mümkün olmadığına inanıyordu. Devrimin başarıya ulaşması için çeşitli etkenlerin bileşimine ihtiyaç vardı: Sağlam bir köylü tabanına sahip kır gerillası (daha sonra yazdığı üzere, “1960’ların ve 1970’lerin sonlarındaki gerilla hareketleri Latin Amerika köylülüğünün silaha sarılmasını sağlayacak etkenleri hem anlamıyor hem de anlamak istemiyordu”);²⁰ kent ayaklanması (*Socialist Register*’daki makalesinde, “başkenti ele geçirmek için bir program geliştirmeyi becerememiş devrimcilerin pek ciddiye alınması olmadığını” yazıyordu); muhtemelen muhalif silahlı güçler ve kesinlikle kaçınılmaz olarak siyasi analiz, örgütlenme ve liderlik. Eric, John Dunn’un *Modern Revolutions* kitabını eleştirirken yazarın Marx hakkındaki kanaatinden söz eder: Dunn, Marx’ın 20. yüzyıl devrimlerine ve bu devrimlerin olası neticelerine dair fazlaca ışık tutmadığı inancındadır. Halbuki “devrimlerin nasıl ortaya çıktığına ve komünist devrimlerin diğerlerinden kat kat daha yaman ve başarılı olduğuna dair Lenin’in herkesten iyi bir rehber olduğunu da teslim eder.”²¹

Küba pekâlâ bir sahte aydınlanma olabilirdi ama Latin Amerika’da gelecekte olması muhtemel radikal siyasi ve sosyal değişimler için gereğinden fazla olumsuz düşünmeye de lüzum yoktu. Eric, Debray ve Guevara’nın düşündüğü gibi bizi “her köşe başında” bir devrimin beklemediğini ancak “gerçekçi politikalarla bu devrimlerin çok da uzak olmadıklarını” belirtir. Latin Amerika hâlâ devrimci bir kıtaydı. Sola dair gelecek beklentileri cesaret vericiydi yeter ki devrime giden tek bir yol olmadığı fark edilebilirdi... Komünist sol da dahil olmak üzere

19 Fokoculuk: İlk olarak Régis Debray tarafından ileri sürülen bu devrim stratejisi, gerilla savaşı yoluyla devrim yapılmasını benimser – e.n.

20 *The Age of Extremes, 1914-1991* (1994), s. 440.

21 *Guardian*, 16 Mart 1972.

Marksist sol (Belki Kolombiya hariç) Latin Amerika'yı daima yanlış anladı ve bundan ötürü bölge siyasetinde hep önemsiz kaldı. İdeolojik olarak saf –ve etkisiz– kalacağına, elverişsiz ve verimsiz koşullarda elinden gelenin en iyisini yapmalı ve diğer ilerici siyasi hareketlerle ittifak kurmalıydı. *New York Review of Books*'taki bir makalesinde Eric'in belirttiği gibi:

Latin Amerika solunun tarihi, nadir görülen örnekler hariç [Küba ve Allende'nin 1970'te başkan seçildiği Şili gibi istisnalar] sivil olsun askerî olsun halkçı ya da milli burjuva olsun veya başka bir sıfatla olsun en berbat işleri ifa etmek ya da etkisiz dar grupçu saflık arasında yapılan mecburi tercihten ibaretti. Aynı zamanda bu tarih, epey sık görüldüğü biçimiyle, sorun, bu iktidarlarla uzlaşmakta başarısız olup bundan duydukları pişmanlıkla daha kötü bir şeye dönüşmelerinin tarihidir.

Eric, Latin Amerika'da dönemin diğer gerilla hareketlerine nazaran, Ekim 1968'de Peru'da iktidara gelen General Juan Velasco Alvarado komutasındaki silahlı kuvvetlerin devrimci hükümetine karşı daha fazla umut besliyordu. Askerî darbeden önce Peru hakkında yazılmış kitaplara dair *New York Review of Books*'da yayımlanan bir yazısında Peru'daki “sosyal adaletsizliğin ve çıplak sefaletin insanın kanını donduracak cinsten” olduğunu söylemişti. “Eğer bir ülkenin devrime ihtiyacı olduğundan söz edilecekse bu ülke Peru'dur. Ama hiçbiri muhtemel görünmüyordu.”²² 1950'lerin sonlarındaki ve 1960'ların başlarındaki köylü hareketleri ve toprak işgalleri dağlık bölgelerdeki *hacienda* sisteminin çöküşünü getirmişti ancak *Past and Present* dergisinde köylü toprak işgalleriyle ilgili yazdığı makalesinde söylediği gibi, “Marx'ın proletaryasından farklı olarak köylülüğün kendiliğinden gücü toprak sahipliğini öldürme becerisinde olsa da onun mezarını kazmaktan acizdi.” 1968'de “birkaç yıllık oyalanmanın ardından dağlık bölgelerdeki *hacienda*nın cenazesini kaldırmak” bir askerî darbenin işi olacaktı.

Eric baştan beri Peru'daki anti-empyralist ve anti-oligarşik askerî rejime elbette şüpheyle karışık olmakla birlikte sempa-

22 Bölüm 25 “Peru'daki Gelişmeler”.

tiyle bakıyordu. And Dağları'nın tepelerinde Quechua²³ konuşan yerlileri ve Perulu kitleleri ilk kez vatandaş olarak kabul eden ve köylü hareketinin zorlaması olmadan, tepeden inme de olsa radikal bir tarım reformunu ilk kez yerleştiren bu hükümetti. Ancak Eric, nüfusun büyük çoğunluğuyla organik bağ kuran devrimci kadrolar olmaksızın “buna bir devrim demek mümkün mü” diye soruyordu kendi kendine. Askerî devrimci rejimin üç yıllık iktidarının ardından nispeten daha eleştirel ve karamsar kesildi. Peru solundan farklı olarak onu bütünüyle başarısız görmüyordu. Birliğini koruyabilmiş olsaydı yerini başka bir hükümetin alması imkânsızdı. Marksist kitle devrimi gibi bir alternatif de kesinlikle yoktu.²⁴ Eric makalesinde, diğer örneklerin yanı sıra Peru ve Portekiz'deki askerî devrim deneyimlerini kıyaslayıp ve her ikisinin de siyasi ve kurumsal kısıtlamalarını teslim ederken, Peru'nun 1967 yılına nazaran “köklü biçimde farklı olduğunu” ve “geri çevrilmeyecek değişimler yaşadığını” belirtmiştir.²⁵

Bu esnada Şili'de, Eylül 1970'te, Salvador Allende'nin seçilmesi, Eric açısından, demokrasi yoluyla sosyalizme barışçıl bir geçiş için daha önce emsali görülmedik “heyecan dolu bir umudu” gündeme getirmiştir. *New York Review of Books*'un özel bir eki için yazdığı makalesinde Latin Amerika'daki en güçlü içi sınıfı hareketlerinden birine dayanan sosyalist ve komünistlerin koalisyonu Unidad Popular'ın başarıya ulaşmasını umut ettiğini dile getirmişti.²⁶ Kişisel olarak, şartların hükümetin aleyhinde olduğuna inanıyordu: Altıya dört, Allende'ye olan sempatisi hesaba katılırsa belki ikiye bir aleyhineydi. Allende'yi zorlu bir üç yıllık süreç bekliyordu, ayakta kalamayabilirdi; Şili burjuvazisinin destek vereceği bir askerî darbeye iktidardan düşürülme tehlikesi vardı. Eric, Eylül 1973'te askerî darbe gerçekleştiğinde “Haberler ne denli üzücü olursa ol-

23 Quechua: And Dağları'ndaki bölgelerde konuşulan yerel dil – e.n.

24 Bölüm 24 “Generallerin Devrimciliği” ve Bölüm 26 “Peru: Kendine Özgü ‘Devrim’”.

25 *New Society*, 22 Mayıs 1975.

26 Bölüm 27 “Şili: Birinci Yıl”.

sun... bu beklenen ve öngörülen bir durumdu. Olanlar kimseyi şaşırtmadı” diye yazmıştı.²⁷ Allende hükümeti intihar etmemiş, öldürülmüştü. Genelde tüm Latin Amerika solunun yaptığı gibi hükümet, sağın nefretini ve korkusunu hafife almıştı; oysa sağ, yasal alan ve anayasacılık kendi çıkarlarına işleme-yi bıraktığında, meşru zemini terk edip iç savaş çıkarma riskini göze almaya dünden hazırды. “Düzgün giyimli kadınlarla erkeklerin”, içlerindeki hummalı şiddet arzusunu ve kana susamışlığı nasıl da bir anda ve kolayca açığa çıkarıverdiklerini görmek Eric’i daima çok etkilemiştir.

Şili’deki askerî diktatörlük Güney Amerika’daki tek örnek değildi. Brezilya 1964’ten, Arjantin de 1966’dan beri askerî idare altındaydı. (1973’te Perón’un geri dönüşü bir soluk aldır-sa da askerî yönetim 1976’da yeniden başa geçti ve Şili askerî diktatörlüğünden çok daha ölümcül oldu.) 1971’de Bolivya’da ve 1972’de Uruguay’da, tıpkı Şili’deki gibi, her ikisi de Brezilya destekli askerî diktatörlükler gerçekleşti. Ağustos 1975’te Velasco’nun kovulup yerine çok daha geleneksel bir askerî diktatörlüğün gelmesiyle Peru’da askerî rejim sona erdi. “İnfazlar ya da katliamlarla, mahkûmların resmî ya da gayriresmî sistematik işkencesiyle ve siyasi muhaliflerin kitlesel sürgünüyle” kendini gösteren 1970’lerin sağcı askerî rejimleri, Eric’e göre, popülist politikacıların harekete geçirdiği kentli kitleler ve Castro’dan esinlenen kırsal gerilla hareketleri karşısında yerel oligarşilerin duyduğu korkunun sonucuydu. Ayrıca Küba Devrimi’nin ertesinde ve Soğuk Savaş bağlamında ABD’nin, Latin Amerika kıtasında komünizmin ilerlemesinden duyduğu endişe de bir diğer etkendi. Güney Amerika darbelerinin hepsi “sırtını ABD’ye yaslayan ve belki de ABD tarafından örgütlenmiş darbelerdi.”²⁸

1954’ten beri Paraguay’da iktidarda olan General Alfredo Stroessner’in “eski moda diktatörlüğü” bir istisnaydı. Eric 1975’te oraya gitti ve *New York Review of Books* için bir yazı kaleme aldı, “Cazibeli bir Diktatörlük” gibi talih-siz bir başlık koy-

27 Bölüm 28 “Şili’nin Katli”.

28 *Age of Extremes*, s. 442.

muşlardı yazıya.²⁹ *El Stronato* “tüm Latin Amerika diktatörlükleri içinde en uzun ömürlü ve en sağcı olanıydı” ancak siyasi muhaliflere karşı aşırı baskıcı değildi (en azından henüz hapse düşmemiş ya da sürgüne yollanmamış olanlara) ve nüfusun üçte ikisini oluşturan köylülerin yaşamlarını geliştirmelerine büyük oranda izin verdi. Eric, “Güney Amerika yoksullarının sefilce hayat standartları açısından düşünülürse, çok kötü işler yapmamışlardı” diye yazdı. Öte yandan, *Tuhaf Zamanlar*’da Paraguay konusunda aşırı iyi niyetli davrandığını itiraf etmişti. Bunun nedeni asıl olarak, bir yerli dili olan Guaranıyı resmen tanıyan ilk Latin Amerika devleti olması ve aynı zamanda “hiç beklenmedik *Revista Paraguaya Sociologia* adlı bir yerel derginin” yayıncısı tarafından, *Ilkel Asiler*’in yazarı olarak tanındığını keşfetmesiydi. “Hangi bilim insanı Paraguay’da şöhret sahibi olmaya itiraz ederdi ki?”³⁰

Eric, “Latin Amerika beni geri dönüşü olmayan bir biçimde fethetmişti”³¹ diye belirtir. 1960’lar ve 1970’lerde düzenli aralıklarla kıtayı ziyaret etti, buna 1971’de Marlene ve çocuklarla birlikte, Meksika, Kolombiya, Ekvador, Peru ve Şili’ye yaptığı altı aylık ziyareti de dahildi. Nisan 1933’te Berlin’den dönüşünün ardından ilk kez Birleşik Krallık’tan bu denli uzun ayrı kalıyordu.³² Sonraki birkaç on yıl içinde de Latin Amerika’yı özellikle de Peru, Meksika, Kolombiya, Şili ve Brezilya’yı gezmeye devam etti. Ders verdi, seminer ve konferanslara katıldı, hem Portekizceye hem de İspanyolcaya tercüme edilen kitaplarının tanıtımlarını yaptı, devlet makamlarından takdirler aldı (örneğin 1998’de Teatro San Martin’de yapılan ve bin beş yüz kişinin içeride ve yedi yüz kişinin de dışarıda, sokakta *teladan* izledi-

29 *New York Review of Books*, 2 Ekim 1975.

30 *Interesting Times*, s. 369.

31 *A.g.e.*, s. 376.

32 Eric’in Şili’de uzaktan ailevi bağlantıları vardı. Babasının ağabeyi Berkwood amca (Berk, Ike, ya da Don Isidro) Birinci Dünya Savaşı sırasında, Galli eşi ve beş çocuğuyla, bir maden uzmanı olarak Şili’ye göç etmişti. 1939’da İkinci Dünya Savaşı’nın patlak vermesiyle amcası Sydney, Eric’in kız kardeşi Nancy ve kuzeni Peter’i da olarak Şili’ye göç etti. Sydney Şili’de kaldı ama Nancy ve Peter savaşın sonunda oradan ayrıldılar.

ği bir törende Buenos Aires Millet Meclisi'nce ödüllendirildi). Onursal derecelerle payelendirildi (Kasım 1998'de Buenos Aires Üniversitesi tarafından ve Temmuz 1999'da Montevideo'da Universidad de la República tarafından). *Tuhaf Zamanlar* kitabında Venezuela ve Guyana hariç bölgedeki tüm ülkeleri ziyaret ettiğinden söz eder.

Latin Amerika'nın ekonomisine, toplumuna, siyasetine ve hepsinden öte devrimci potansiyeline ilgi duymaktan hiç vazgeçmedi. Aynı zamanda, "Her ne kadar, ekilip biçilebilirliğin sınırlarındaki yüksek Altiplano; kaktüsler biten, yarı çöl Meksika ve dünyanın oturmaya en elverişsiz devasa kentleri –São Paulo ve Meksiko– gibi yeryüzünün en insanlık dışı ortamlarını barındırır da, bu kıtanın sahip olduğu akıl almaz olaylar dizisi ve daha büyüleyici kısımlarının rengine karşı direnmeye kuşkusuz yeltenmedim bile"³³ diye belirtiyordu. Tanınmış akademisyenler ve kültür dünyasından şahsiyetlerle, örneğin ilk dönem yazdıklarıyla Eric'in Andlar'da köylülük ve *La Violencia* hakkındaki düşüncelerine etkide bulunmuş Kolombiyalı sosyolog Orlando Fals Borda'yla; Perulu tarihçi Pablo Macera'yla; Arjantin Chaco'ya birlikte uzun bir seyahat gerçekleştirdiği Arjantinli siyaset bilimci José Nun'la; Meksikalı roman yazarı Carlos Fuentes'le; Brezilyalı yayıncısı Fernando Gasparian'la (aslında tüm Gasparian ailesiyle) dostluklar kurdu. Birckbeck'e Latin Amerika'dan üniversite öğrencilerinin gelmesini sağladı. *Tuhaf Zamanlar*'da "Latin Amerika pek çok arkadaşımın ve öğrencimin olduğu, uzun yıllar haşır neşir olduğum ve kim bilir neden bana karşı daima son derece iyi davranmış bir kıtadır" diye yazmıştı. "Latin Amerika onun açısından ayrıca "geçmişin, bugünün ya da geleceğin başkanlarıyla tanışmayı hiç de tuhaf karşılamadığım yeryüzü parçasıydı. [örneğin Şili'de Salvador Allende'yle, Brezilya'da Fernando Henrique Cardoso'yla ve Luiz Inácio Lula da Silva'yla tanışmıştı]... Tanıştığım ilk başbakan olan Bolivyalı kurnaz Víctor Paz Estenssoro, La Paz'daki bürosunun balkonundan meydandaki lamba direğini işaret ederek, bunun kendisinden önceki başbakan Gual-

33 A.g.e.

berto Villaroel'in isyancı bir Kızılderili güruhu tarafından 1946 yılında asıldığı direk olduğunu söylemişti.”³⁴

1970'lerin ortalarından sonra Eric, Latin Amerika'nın çağdaş sorunlarından ve sunduğu devrimci gelecek vaatlerinden daha az söz eder oldu. Brezilya, Arjantin, Uruguay, Paraguay, Şili, Bolivya ve Peru ve buna ilaveten Orta Amerika cumhuriyetlerinin çoğu askerî diktatörlükle yönetiliyordu. Eric'in ilgisini canlı tutan tek ülke Kolombiya'ydı. Komünist Parti liderliğinde, köylülerle kırsal alan emekçilerinin desteğine dayanan eski tarz gerilla hareketi “yaman ve yıkıcı” FARC (Fuerzas Armadas Revolucionarias de Colombia [Kolombiya Devrimci Silahlı Güçleri]) Kolombiya'da 1960'larda ayakta kalabilmiş ve 1970'lerde ve 1980'lerin başında Güney Amerika'da güç kazanmış tek hareketti. Üstelik diğer gerilla hareketleri de ona katılmıştı: Maocu EPL (Ejército Popular de Liberación [Halkın Kurtuluşu Ordusu]), Küba'nın ilham verdiği ELN (Ejército de Liberación Nacional [Ulusal Kurtuluş Ordusu]) ve Movimiento 19 de Abril (19 Nisan Hareketi [M-19]). Ancak silahlı mücadele Kolombiya'yı sosyal devrime yakınlaştırmadı. Başkan Belisario Betancur 1984'te FARC ve EPL'yle müzakere edilen barış siyasetini başlatana kadar “bulaşıcı ve amaçsız küçük iç savaşların” sonu gelmeyecek gibiydi. O zamandan beri aralıklı olarak bu barış devam etmektedir (ELN içindeki aşırı kesim ateşkesi reddetmişti). Eric, *Guardian*'da³⁵ yayımlanacak bir makalesi için Bogotá'daki başkanlık konutunda, Betancur'la Kolombiya'nın (aynı zamanda Orta Amerika'nın) durumunu konuşmuştu. Kolombiya'nın otuz beş yıl süren gerilla savaşı ve “sıradışı bir öldürme içgüdüğü sergileyen bir ulusun” sıkıntıları *New York Review of Books*³⁶ dergisi için daha uzun bir makalenin konusu olacaktı.

Bununla birlikte Eric'in ilgisini ve sevgisini giderek daha çok cezbeden ülke Brezilya olmuştu. Pek çok kişi gibi Eric de Brezilya halkını seviyordu. *Tuhaf Zamanlar*'da “Güney Amerika'yı

34 *A.g.e.*, s. 362.

35 *Guardian*, 27 Temmuz 1984.

36 Bölüm 29 “Şiddet Batağında Kolombiya”.